

การรับรู้เชิงสุนทรีย์และตีความหมายภาษาท่ารำในนาฏยศิลป์ไทย

นายธรรมจักร พรหมพัว

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต

สาขาวิชาวาทวิทยา ภาควิชาวาทวิทยาและสื่อสารการแสดง

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2549

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

AESTHETIC PERCEPTION AND INTERPRETATION OF DANCE LANGUAGE
IN THAI CLASSICAL DANCE

Mr.Thummachuk Prompuay

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Speech Communication

Department of Speech Communication and Performing Arts

Faculty of Communication Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2006

Copyright of Chulalongkorn University

491236

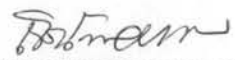
หัวข้อวิทยานิพนธ์ การรับรู้เชิงสุนทรียะและตีความหมายภาษาท่ารำในนาฏยศิลป์ไทย
โดย นายธรรมจักร พรหมพัว
สาขาวิชา วาทยวิทยา
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยรับนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารบัณฑิต

..... คณบดีคณะนิเทศศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์อวยพร พานิช)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์)

..... กรรมการ
(อาจารย์คมสันฐ หัวเมืองลาด)

ธรรมจักร พรหมพ้วย : การรับรู้เชิงสุนทรีย์และตีความหมายภาษาท่ารำในนาฏศิลป์ไทย.
(AESTHETIC PERCEPTION AND INTERPRETATION OF DANCE LANGUAGE IN
THAI CLASSICAL DANCE)

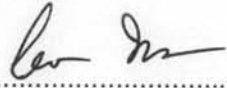
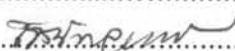
อาจารย์ที่ปรึกษา : รศ.ถิรพันธ์ อนุวัชรวิวงศ์, จำนวนหน้า 179 หน้า.

การศึกษาเรื่องการรับรู้เชิงสุนทรีย์และตีความหมายภาษาท่ารำในนาฏศิลป์ไทยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบ ความสัมพันธ์เชิงวัฒนธรรมและกระบวนการสื่อความหมายของภาษาท่ารำ ตลอดจนวิธีการใช้ภาษาสำหรับการแสดงแต่ละประเภท 2) ศึกษาการรับรู้และความเข้าใจความหมายของภาษาท่ารำจากกลุ่มผู้ชม ณ โรงละครแห่งชาติ และโรงละครศศิการ์เดนที่เฉยเตอร์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตลอดเดือนกุมภาพันธ์ 2548 โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงเอกสาร และสำรวจชาวไทยจำนวน 70 คน และชาวต่างชาติจำนวน 50 คน

ผลการศึกษาพบว่า ภาษาท่ารำมีลักษณะเชิงภาษาที่ถูกกำหนดด้วยไวยากรณ์ มีบัญญัติ-นิยมที่แน่นอน มีโครงสร้างเชิงรูปประโยค วัฒนธรรมการชมการแสดงของคนไทย มีลักษณะปราศจากพิธีการ และผู้ชมมุ่งเน้นการได้เห็นทักกะและปฏิภาณอันละเอียดอ่อนของผู้แสดงมากกว่าเนื้อหาหรือการดำเนินเรื่อง มีลำดับขั้นของการสื่อสาร คือ 1) ชั้นรับรู้ความสุข 2) ชั้นมีความเข้าใจ และ 3) ชั้นตีความหมายและซาบซึ้งไปกับความงาม ผู้ชมมีการรับรู้ที่เน้นในเรื่องการได้รับความสุขมาก่อนการทำความเข้าใจ และรับรู้ความหมายจากการสังสมประสบการณ์ในการรับชม และผู้ชมจะประเมินความงามใน 5 ด้าน ตามลำดับคือ ตัวละคร กระบวนท่ารำ เครื่องแต่งกาย การบรรเลงและขับร้อง และฉันทลักษณ์ของบทละคร

จากการสำรวจผู้ชม ณ โรงละครแห่งชาติ พบว่า กลุ่มผู้ชมสูงอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปมีประสบการณ์การรับชมที่ยาวนาน เนื่องจากมีเวลามาก ส่งผลให้กลุ่มผู้ใหญ่วัยกลางคนอายุระหว่าง 31-59 ปี มีหน้าที่พากลุ่มผู้สูงอายุมาชมการแสดง ทำให้เกิดค่านิยมในการโหยหาอดีต และส่งผลต่อกลุ่มเยาวชนและคนหนุ่มสาวอายุระหว่าง 15-30 ปี ที่ถูกส่งเสริมให้มีส่วนร่วมในงานวัฒนธรรมด้วยการปฏิบัติ ติดตามการแสดงเพื่อเลียนแบบความสามารถในการใช้ภาษาท่ารำ และนำไปปฏิบัติใช้กับการพัฒนาทักษะของตนเอง และการจากทดลองจัดการแสดงสาธิตท่ารำก่อนเริ่มการแสดง ณ โรงละครศศิการ์เดนที่เฉยเตอร์ พบว่า การสาธิตภาษาท่ารำก่อนเริ่มการแสดง ช่วยให้ผู้ชมชาวต่างชาติเข้าใจภาษาท่ารำได้มากขึ้นถึงร้อยละ 70.4 จึงสามารถสรุปได้ว่าการสาธิตท่ารำหรือจัดสื่อเสริมการแสดงในรูปแบบอื่น เช่น สื่อบัตรและการบรรยายนำ จะช่วยเสริมให้ผู้ชมเข้าใจในความหมายของภาษาท่ารำได้มากขึ้น

ภาควิชา วาทยุทธศาสตร์และสื่อสารการแสดง
สาขาวิชา วาทยุทธศาสตร์
ปีการศึกษา 2549

ลายมือชื่อนิติ
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

4685074128 : Speech Communication

KEY WORD: AESTHETIC PERCEPTION / INTERPRETATION / THAI DANCE LANGUAGE

THUMMACHUK PROMPUAY: AESTHETIC PERCEPTION AND

INTERPRETATION OF DANCE LANGUAGE IN THAI CLASSICAL DANCE.

THESIS ADVISOR: ASSOC.PROF.THIRANAN ANAVATCHSIRIVONG, 179 pp.

The objective of this thesis is to study the form, culture relation and the procedure meaningful of dance language, including, language instruction and study the acknowledgement and meaning understanding of dance language from the audiences at the National Theatre , and the Sasi Garden Theatre, Prachuap Khirikhan province through February 2548 (B.E.), by using the research methodology of documentary analysis method and observing 2 audience groups, 70 Thai audiences and 50 foreigner audiences. The research findings can be concluded that the dance language have the linguistic character that contain grammars, fixed regulations and ordered structure. The perception culture of Thai audience is informal-ritual and the audiences prefer to see the higher skill and delicate wit of a performer rather than the substance or continuity of play. The communication of perception can be divided into 3 steps, 1) the pleasure perception level 2) the understanding level and 3) the interpretation and appreciation level. The audience had perception patterns focus on pleasure perception rather than understanding and perceived the meaning with perception experiences. They had evaluated the pattern of beauty in 5 levels which are dancer, dance gesture, costume, music and vocal and play literature accordingly.

The observation at the National theatre finding that the elder group (more than 60 years old) have a very long perception experience because of having much free time. As a result, it affects to the middle aged group (31-59 years old) who have the duty to take the parents watch the show and create values about the nostalgia, and the last group, children and youth (15-30 years old) have been supported to participated in cultural activities and adopted the perception experience to improve their skill in dance and music. In the observation and testing about the dance language perception at the Sasi Garden Theatre, finding that the demonstration of dance language help the foreigner audiences increase 70.4% of understanding in the Thai dance shows, and can summarize that the dance language demonstration dances or the other media such as programme brochure or describing before the show helps the audience more understands in the meaning of dance language.

Department of Speech Communication and Performing Arts
 Field of study: Speech Communication
 Academic year 2006

Student's signature.....

Advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยความร่วมมือ ความคิดเห็นและกำลังใจ จากผู้มีอุปการคุณและน้ำใจหลายท่าน ดังต่อไปนี้

คุณพ่อบุญมาก พรหมพ้วย คุณแม่บรรัง พรหมพ้วย ที่สนับสนุนด้านการศึกษาให้ลูกมีวันนี้

คุณครูสยาม ฤทธิจรวงศ์ ผู้ล่วงลับ แม่ผู้ประสิทธิวิทยาการด้านละครเวทีทั้งปวงโดยไม่หวังสิ่งใด งานฉบับนี้จึงขอมอบเป็นวิทยบูชา

คุณครูคมสันฐ หัวเมืองลาด ครูผู้มีแต่ให้และเตือนสติลูกคนนี้ให้เรียนและทำงานอย่างตั้งใจ

คุณครูสองชาติ ชื่นศิริ ศิลปินแห่งชาติ คุณครูสุวรรณี ชลานุเคราะห์ ศิลปินแห่งชาติ ดร.ศุภชัย จันทร์สุวรรณ คุณครูสมรัตน์ ทองแท้ คุณครูชวลิต สุนทรานนท์ คุณครูพัชรา บัวทอง คุณครูสัญญาชัย สุขสำเนียง คุณครูสรวิชัย ภูวสรรเพชร สำหรับวิชาความรู้และคำแนะนำอันทรงคุณประโยชน์

คุณยงยุทธ ไหวพริบ ผู้อำนวยการโรงละครแห่งชาติ และเจ้าหน้าที่โรงละครแห่งชาติทุกท่าน ที่เอื้อเพื่อข้อมูล

คุณศศิอำไพ ศิริวิโรจน์ ผู้อำนวยการโรงละครศีการ์เดนท ที่ที่ห่วงใยและอุปการะทุกด้านสำหรับน้องคนนี้เสมอ

วศิน สุขเกษม และ มนตรี กระจำศรี สำหรับแนวคิด ความรู้และกำลังใจทั้งหมดที่มอบให้

น้องนัท น้องไค้ น้องแอร์ น้องพฤษ์ น้องกิต คุณใจ พี่สวัสดิ์ พนักงานศีการ์เดนท เรียบเตอร์ สำหรับการเก็บข้อมูล บันทึกและประมวลผล

อนึ่ง กว่่างานวิจัยจะเสร็จสมบูรณ์ หลายท่านดังปรากฏนามในที่นี้ ไม่ว่าจะเป็้นคุณพ่อ บุญมาก คุณแม่สยาม และคุณครูสัญญาชัย ก็ได้จากโลกนี้ไป จึงขอมอบการศึกษาฉบับนี้ไว้ด้วยสำนึกในกตัญญูตาคุณ

สารบัญ

บทที่	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
Abstract.....	ค
สารบัญ.....	ด
สารบัญภาพ.....	ณ
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญ.....	1
วัตถุประสงค์.....	2
ปัญหาคำถามการวิจัย.....	2
วิธีดำเนินการวิจัย.....	2
ขอบเขต.....	3
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	3
แนวคิดประกอบการศึกษา.....	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	5
แนวคิดและทฤษฎี.....	5
2.1 แนวคิดเรื่องสุนทรียศาสตร์.....	7
2.2 ทฤษฎีการรับรู้.....	16
2.3 แนวคิดเรื่องการวิเคราะห์ผู้ชม.....	21
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	23
การสื่อความในนาฏยศิลป์ไทย.....	28
ปัญหาความเข้าใจภาษาท่ารำ.....	31

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	35
ขอบเขตการวิจัย.....	37
ข้อจำกัดในการวิจัย.....	37
ระเบียบวิธีวิจัย.....	38
กลุ่มเป้าหมาย.....	39
เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา.....	40
การประมวลผล.....	42
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	44
4.1 รูปแบบของภาษาท่ารำ.....	44
โครงสร้างของภาษาท่ารำ.....	50
หน้าที่ของภาษาท่ารำ.....	52
การแสดงอารมณ์และความรู้สึกในภาษาท่ารำ.....	53
4.2 วิธีการใช้ภาษาท่ารำสำหรับการแสดงแต่ละประเภท.....	57
4.3 ความสัมพันธ์เชิงวัฒนธรรม.....	61
4.4 กระบวนการสื่อความหมาย.....	62
4.5 การสำรวจและสังเกตการณ์ ณ โรงละครแห่งชาติ.....	71
4.6 การสำรวจและสังเกตการณ์ ณ โรงละครศีกการ์เดนท์เธียเตอร์.....	91
4.7 การรับรู้เชิงสุนทรียะ.....	109
ความสุขเหนือความเข้าใจ.....	109
การสร้างความเข้าใจ.....	111
มาตรฐานความงามในนาฏศิลป์ไทย.....	113
4.8 การตีความหมายภาษาท่ารำ.....	116
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	124
สรุปผลการวิจัย.....	124
อภิปรายผล.....	138
ข้อเสนอแนะ.....	142

รายการอ้างอิง.....	144
ภาคผนวก.....	148
ภาคผนวก ก นาฏยศัพท์.....	149
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์เพื่อการประเมินผลการวิจัย.....	159
ภาคผนวก ค ลักษณะและบัญญัตินิยมของท่ารำไทย.....	168
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	179

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	ภาพถ่ายการกำหนดท่ารำให้สอดคล้องตามภาพลายเส้นตำรารำ.....	27
2	ท่ากัณฑ์ร้อน.....	47
3	ท่าลิงโซ.....	48
4	ท่าโคกเศร้า.....	49
5	ท่าอายุกรุ่มกริมของทศกัณฐ์.....	49
6	ท่าเจ็ดฉิน มีความหมายว่า สวยงาม.....	50
7	การแสดงอารมณ์แบบละครนอกแบบหลวง.....	53
8	เปรียบเทียบท่ารำทศกัณฐ์นั่งเมืองและทศกัณฐ์โศกของพระยาพรหมภิบาล (ทองใบ สุวรรณภารต).....	56
9	ผู้ชมชาวไทยและชาวต่างประเทศที่ชมการแสดง ณ สังกศิตศาลา.....	62
10	ท่าแขกเต้าเข้ารัง.....	69
11	ท่าผาลาเพียงไหล่.....	69
12	โรงละครแห่งชาติและบริเวณสังคีตศาลาภายในบริเวณพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ..	71
13	กรอบเวทีภายในโรงละครแห่งชาติ.....	72
14	การแสดงละครใน.....	72
15	การแสดงระบำ.....	72
16	การแสดงละครนอก.....	73
17	โรงละครศีกการ์เดนท์เธียเตอร์.....	91
18	การสาธิตการฝึกหัดนาฏศิลป์ไทยและภาษาท่ารำ.....	92
19	ระบำกิ่งไม้เงินทอง.....	93
20	โขน ชุด หนุมานจับนางสุพรรณมัจฉา.....	94
21	รำชัดชาติตรี.....	95
22	อาวุธไทย.....	96
23	ระบำม้า.....	97
24	โขน ชุด ยกรบ.....	98
25	รำกลองยาว.....	99

26	รำวง.....	99
27	การแสดงอำลา (Finale).....	100
28	ละครในเรื่องอิเหนา ตอน อิเหนาลานางจินตะหราวาที.....	110
29	วง.....	167
30	วงสูง (มือซ้ายของตัวพระ ในท่าพิสมัยเรียงหมอน).....	167
31	วงกลาง (ในท่ากระต่ายต้องแล้ว)	168
32	วงล่าง (ในท่านางกล่อมตัว).....	168
33	วงหน้า (มือซ้าย).....	168
34	วงบัวบาน (ท่าพรหมสีหน้า).....	169
35	จีบหงาย.....	171
36	จีบคว่ำ.....	171
37	จีบปรกหน้า.....	171
38	จีบปรกข้าง (ตัวนาง).....	172
39	จีบส่งหลัง.....	172
40	จีบเข้าอก (ท่าตัวเรา).....	173
41	ล่อแก้ว.....	174
42	ชี้.....	175

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ตัวอย่างการวิเคราะห์เชิงภาษาในนาฏยศิลป์.....	41
2	ประสบการณ์การชมนาฏยศิลป์ จำแนกตามกลุ่มอายุ (ร้อยละ).....	74
3	วัตถุประสงค์ของการมาชมการแสดง จำแนกตามกลุ่มอายุ (ร้อยละ).....	75
4	การมีส่วนร่วมทางวัฒนธรรม จำแนกตามกลุ่มอายุ (ร้อยละ).....	76
5	ลักษณะการชมการแสดง จำแนกตามกลุ่มอายุ (ร้อยละ).....	78
6	ความพึงพอใจในการรับชม จำแนกตามกลุ่มอายุ (ร้อยละ).....	79
7	การรับรู้ทางสุนทรียะ จำแนกตามกลุ่มอายุ (ร้อยละ).....	80
8	การรับทราบเนื้อเรื่องในการแสดง จำแนกตามกลุ่มอายุ (ร้อยละ).....	81
9	การรับรู้ต่อการสื่อความหมาย จำแนกตามกลุ่มอายุ (ร้อยละ).....	81
10	ระดับความเข้าใจต่อลักษณะการสื่อความหมายของภาษาท่ารำ.....	82
11	ความเข้าใจภาษาท่ารำ จำแนกตามกลุ่มอายุ (ร้อยละ).....	83
12	ความคิดเห็นต่อการให้มีการสาธิตท่ารำก่อนเริ่มการแสดง (ร้อยละ).....	84
13	ระดับความเข้าใจต่อการสาธิตท่ารำแต่ละประเภท.....	85
14	ระดับความเข้าใจของผู้ชมชาวต่างชาติที่มีต่อลักษณะการสื่อความหมาย แต่ละรูปแบบ.....	104
15	ตัวอย่างท่ารำที่ใช้มือตั้งวงหรือมือแบเพื่อสื่อความหมาย.....	169
16	ตัวอย่างท่ารำที่ใช้มือจับเพื่อสื่อความหมาย.....	173
17	ตัวอย่างท่ารำที่ใช้มือล่อแก้วเพื่อสื่อความหมาย.....	174
18	ตัวอย่างท่ารำที่ใช้มือชี้เพื่อสื่อความหมาย.....	175

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่		หน้า
1	ปริมณฑลแห่งการศึกษานาฏศิลป์และวัฒนธรรม (Realm of Dance understanding).....	25
2	องค์ประกอบของนาฏศิลป์ไทย.....	26
3	รูปแบบการสื่อสารของสื่อนาฏศิลป์ไทย.....	63
4	กระบวนการถ่ายทอดตัวสารในการแสดงนาฏศิลป์ตะวันตก.....	63
5	ศาสตร์ในนาฏศิลป์ : แบบจำลองและกระบวนการ.....	65
7	ลำดับขั้นการสร้างความเข้าใจในการรับชม.....	112
8	การรู้สึก รับรู้ และตีความของมนุษย์.....	116